

Олеся Товстуха,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,

Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
вул. Віктора Новікова, 2, м. Лубни, Україна,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7998-1208>

СЕРЕДОВИЩНИЙ КОМПОНЕНТ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО РОБОТИ З ВЕТЕРАНАМИ ВІЙНИ

У науковій розвідці здійснено теоретичне обґрунтування сутності середовищного компонента системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни. Актуальність дослідження зумовлена сучасними соціальними викликами, пов'язаними з необхідністю підготовки фахівців соціальної сфери, які будуть допомагати ефективній реадaptaції ветеранів війни до мирного життя.

Проаналізовано сучасні наукові підходи до розуміння поняття «освітнє середовище» та визначено його як інтегративний освітньо-практичний простір, у межах якого відбувається формування професійної готовності майбутніх фахівців через їх залучення до системи соціальних взаємодій, цінностей і практик.

Визначено основні властивості освітнього середовища у підготовці фахівців до роботи з ветеранами війни, зокрема: адаптивність, відкритість, варіативність, гуманістичність, динамічність, інтерактивність, комунікативність, персоналізованість, пластичність, полісуб'єктність, практикоорієнтованість, синергетичність, технологічність та цілісність. Доведено, що саме ці характеристики забезпечують ефективність професійної підготовки, орієнтованої на реальні запити цільової групи.

Запропоновано структурну модель середовищного компонента, яка охоплює такі види середовища: навчальне, родинно-сімейне, масмедійне, юнацько-молодіжне, інформаційно-інформатизаційне, просторово-локалізаційне та культурно-естетичне. Розкрито їх зміст і роль у формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери. Акцентовано на взаємодії закладів вищої освіти з соціальними інституціями, громадами, громадськими організаціями та іншими стейкхолдерами як необхідній умові ефективної підготовки.

Ключові слова: середовищний підхід, освітнє середовище, освітній процес, структурні компоненти середовища, професійна підготовка, соціальна робота, фахівці соціальної сфери, ветерани війни.

Вступ та сучасний стан досліджуваної проблеми.

Наприкінці ХХ століття постала необхідність перегляду традиційних парадигм (навчальної, виховної, знаннєвої) та переходу до студентоцентрованого, особистісно орієнтованого підходу в освіті. Це зумовило потребу в обґрунтуванні та розробці ефективного методичного забезпечення професійної освіти як цілісної системи, що надає майбутнім фахівцям можливість самостійно визначати та моделювати власну освітню траєкторію.

Проектування та функціонування освітнього середовища закладу вищої освіти має враховувати соціокультурний контекст, який формує логіку навчальних процесів, ціннісні орієнтири та межі можливого. Ігнорування цього аспекту призводить до декларативних управлінських рішень, що не реалізуються в повсякденній педагогічній практиці.

Нагальність застосування принципів середовищного підходу у підготовці фахівців соціальної роботи до роботи з ветеранами війни зумовлена тим, що ветерани перебувають у специфічному життєвому середовищі, яке відображає досвід бойових дій, процес реадaptaції до мирного життя та взаємодію з родиною, громадою та соціальними інституціями, що вимагає врахування

реальних умов професійної діяльності; середовищний підхід сприяє формуванню практикоорієнтованих компетентностей; забезпечує інтеграцію ресурсів різних соціальних інституцій через налагодження взаємодії закладів освіти з медичними, психологічними, громадськими та державними структурами, які працюють з ветеранами.

Сучасне віддзеркалення середовищного підходу в освіті має виразно міждисциплінарний характер та спирається на напрацювання цілої низки наукових напрямів (педагогіки, психології, соціології, філософії освіти, культурології, антропології та ін.). Його становлення та розвиток зумовлені дослідженнями таких учених, як А. Абуалраб (I. Abualrub), М. Басов, Р. Баркер (R. G. Barker), П. Блонський, У. Бронфенбреннер (U. Bronfenbrenner), Л. Виготський, Т. Воргер (T. Warger), Дж. Гібсон (J. J. Gibson), В. Глазичев, Дж. Д'юї (J. Dewey), Я. Корчак (J. Korczak), У. Найссер (U. Neisser), Дж. Салмі (J. Salmi), Б. Ф. Скіннер (B. F. Skinner), С. Тарасов, Б. Фрейзер (B. Fraser), М. Хейдметс, А. Хуторський. Різні аспекти реалізації освітніх і педагогічних завдань через освітнє середовище відображені у працях Ю. Ананьїної, О. Артюхіної,

Г. Беляєва, Є. Васильєвої, О. Горчакової, С. Дерябо, В. Дрофи, В. Желанової, Е. Зеєра, В. Козирєва, С. Коровіна, З. Курлянд, П. Лернера, О. Лінник, Т. Лошакової, В. Мастерової, О. Матвієнко, Т. Менг, І. Мешкової, О. Мондонен, В. Новікова, Г. Полякової, К. Приходченко, Л. Редько, А. Росстального, О. Сахно, Н. Селиванової, О. Ярошинської, В. Ясвіна.

Попри значний науковий доробок щодо сутності та функціонування освітнього середовища, проблема його цілеспрямованого використання у системі професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни залишається недостатньо розробленою. Сучасні соціальні виклики, зумовлені військовими подіями, актуалізують необхідність підготовки компетентних спеціалістів, здатних ефективно взаємодіяти з ветеранами, враховуючи їхні психологічні, соціальні та адаптаційні потреби.

У цьому контексті, середовищний компонент системи професійної підготовки, є активним чинником формування професійної компетентності майбутніх фахівців.

Мета та завдання. Метою статті є теоретичне обґрунтування сутності середовищного компонента системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: проаналізувати наукові підходи до розуміння поняття «освітнє середовище»; узагальнити наукові підходи до визначення структурних компонентів освітнього середовища; обґрунтувати роль середовищного компонента у формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери; змодельовати структурні елементи середовищного компонента підготовки фахівців до роботи з ветеранами війни.

Методи дослідження. Для досягнення мети та реалізації поставлених завдань використано низку методів дослідження: теоретичні методи (аналіз, синтез, узагальнення, систематизація наукових джерел) – для з'ясування сутності поняття «освітнє середовище»; порівняльний аналіз – з метою зіставлення різних наукових підходів до визначення структури та властивостей освітнього середовища; структурно-функціональний метод – для визначення компонентів середовищного підходу та їх ролі у професійній підготовці; моделювання – для розробки структурної моделі середовищного компонента системи підготовки фахівців соціальної сфери.

Результати. У сучасних умовах трансформації системи вищої освіти, зумовленої глобалізаційними процесами, розвитком інформаційного суспільства, диджиталізацією освітнього простору та зростанням вимог до якості підготовки фахівців, особливої актуальності набуває проблема забезпечення ефективності освітнього процесу (Кривошей, 2025, с. 79). Також сучасна вища освіта має використовувати різноманітні навчальні простори, такі як традиційні аудиторії, онлайн-платформи та середовища віртуальної реальності. Ці простори дозволяють використовувати різні підходи до викладання та навчання, охоплюючи співпрацю, про-

екти та практичне навчання (Papaioannou & Vouyioukas, 2023, с. 528). У світлі цих роздумів, ми переконані, що освітнє середовище – це один із фундаментальних чинників формування професійної компетентності майбутніх фахівців.

Аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що ідеї формування освітнього середовища мають тривалу традицію у педагогічній науці. Так, ідеї цілісного середовищного впливу отримали новий зміст у творчості В. Сухомлинського. Під середовищем педагог розумів усе, що оточує дитину в щоденному житті: шкільний простір, атмосферу взаємин, соціально-емоційний клімат у колективі, символічні та матеріальні об'єкти, які утворюють той «фон», що непомітно, але постійно впливає на становлення особистості. Створене ним освітнє середовище не зводилося до формальних умов – воно було продуманою педагогічною системою, покликаною формувати в дитини емоційне ставлення до себе, людей і світу, пробуджувати чутливість до природи, дарувати радість пізнання й відкриття, створювати умови для гармонійного єднання з навколишнім середовищем (Міхелі, 2003).

Сучасні прихильники середовищного підходу зокрема, А. Баль розглядає його як «теорію й технологію опосередкованого (через середовище) управління процесами формування та розвитку особистості (Баль, 2014); Г. Товканець – «систему дій із середовищем, спрямованих на перетворення середовища в засіб діагностики, проектування та продукування педагогічного результату» (Товканець, 2017); М. Братко – «систему дій суб'єкта управління з освітнім середовищем вищого навчального закладу з метою набуття ним характеристик, які дозволять цьому середовищу успішно реалізувати поліструктурну освітню функцію» (Братко, 2018, с. 17); Г. Полякова – «стратегію управління розвитком соціально-педагогічної системи закладу вищої освіти, спрямованою на модернізацію місії, цілей, умов (впливів, можливостей, ресурсів), формальних та неформальних результатів для забезпечення якості вищої освіти відповідно до цивілізаційного розвитку людства, глобальних тенденцій вищої освіти, змін соціального, інформаційного, економічного, культурного середовища» (Полякова, 218, с. 193–194).

Не залишилась осторонь розгляду цього питання й О. Караман, дослідниця наголошує, що середовище закладу вищої освіти охоплює ту частину соціальної системи (або соціального середовища), яка володіє педагогічним та іншим потенціалом і може бути використана на користь генеральної мети соціальної або соціально-педагогічної роботи з конкретними категоріями населення. До цих категорій дослідниця відносить – індивідуальних осіб, групи та соціальні інститути (владні, освітні, виховні, психологічні, медичні, спортивні, мистецькі, промислові, соціально-захисні, релігійні, громадські тощо). Взаємодіючи в ієрархічній та однотипній структурі зв'язків, вони створюють сприятливі умови для організації соціальної та соціально-педагогічної роботи з різними верствами населення, а також забезпечують ефективне управління цим процесом як

на рівні регіону та громади, так і в межах окремого закладу (Караман, 2013, с. 298–304).

У нашому баченні саме середовищне поле визначає той контекст, в якому освітні процеси набувають змісту, внутрішньої логіки й конкретної форми прояву. Воно детермінує очікування суспільства від закладу освіти, формує ціннісні орієнтації студентської молоді, окреслює інституційні можливості університету, відображає динаміку громадських процесів й специфіку професійної культури регіону. У такому вимірі освітнє середовище вже не може розглядатися як конструкт, створений за універсальними алгоритмами чи стандартизованими моделями. Навпаки, воно має постати як відповідь на реальні соціальні умови, події та виклики, в яких відбувається становлення майбутніх фахівців, і саме ця чутливість до контексту робить середовище закладу вищої освіти живою, гнучкою та значущою площиною професійного розвитку.

Проте ми не можемо рухатися далі без чіткого визначення поняття «освітнє середовище», адже його зміст у науковій літературі трактується по-різному. Дослідники підходять до цього феномена з різних методологічних позицій і визначають його як:

частина просторово-предметного оточення здобувача освіти (Баль, 2014);

сукупність умов і впливів, які створюють основу для навчання, виховання, розвитку учнів» (Савченко, 2012, с. 493);

цілісність, яка охоплює сукупність умов, впливів, можливостей для професійної підготовки, особистісного розвитку та соціалізації майбутнього фахівця (Братко, 2018, с. 4);

сукупність умов, які впливають на цілеспрямовану взаємодію суб'єктів освіти й забезпечують ефективне функціонування форм, методів та засобів освітнього процесу з метою досягнення цілей його суб'єктів (Ярошинська, 2014, с. 94–95).

Спираючись на різні наукові підходи, пропонуємо тлумачити **освітнє середовище** як *інтегративний освітньо-практичний простір, в якому професійна готовність майбутнього фахівця формується шляхом занурення в систему соціальних зв'язків, регулятивних чинників, цінностей і можливостей, що забезпечують підґрунтя для його ефективної практичної діяльності.*

Для того щоб освітнє середовище могло бути цілеспрямовано спроектоване і функціонувало як система можливостей, необхідно чітко усвідомлювати його внутрішню організацію, передусім – властивості та структурні компоненти.

Розпочнемо з властивостей освітнього середовища, представлених різними авторами. Так, М. Братко виокремлює такі характеристики, як пластичність, цілісність, спільність, комунікативність, наповненість подіями, конфігурантність, насиченість, культуровідповідність, векторність, сферність, відкритість, здатність до розвитку і саморозвитку, системність, організованість, структурність, соціальність, медійність, єдність, синергетичність (Братко, 2018, с. 264–265).

На думку М. Коваль та М. Кусій, освітнє середовище також характеризується адаптивністю, багато-задачністю, багатокомпонентністю, варіативністю, гуманістичністю, демократичністю, ієрархічністю, інноваційністю, інтегрованістю, інтерактивністю, інформативністю, керованістю, комплексністю, масштабованістю, мультимедійністю, персоніфікованістю, полісуб'єктністю, практикоорієнтованістю, продуктивністю, розподіленістю, структурованістю, технологічністю, універсальністю та функціональністю (Коваль, Кусій, 2021, с. 247).

Відштовхуючись від мети нашого дослідження, для підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни, ключовими є такі принципи організації освітнього середовища:

1) освітнє середовище як відкрита система, що взаємодіє з громадами, соціальними службами, медичними та реабілітаційними установами, громадськими та міжнародними партнерами;

2) урахування індивідуальних траєкторій професійного розвитку здобувачів вищої освіти, досвіду, мети, цінностей, мотивації, інтересів;

3) чутливість до запитів здобувачів вищої освіти з забезпеченням гнучких форм навчання, психологічної підтримки, тьюторства, ресурсних центрів та механізмів адаптації;

4) оцінка ефективності через результати навчання та задоволеність ключових учасників – здобувачів, викладачів, стейкхолдерів, партнерів.

5) формування на принципах якості: академічна доброчесність, наукова обґрунтованість, прозорість процедур, ефективне забезпечення якості, моніторинг результатів, інтеграція теорії, практики та досліджень.

6) використання інформаційно-комунікаційних технологій для доступу до електронних платформ, інтерактивних симуляцій, онлайн-практик, цифрових кейсів та міждисциплінарної комунікації.

До властивостей освітнього середовища професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей відносимо:

– адаптивність – уміння «підлаштовуватися» під індивідуальні освітні траєкторії здобувачів освіти;

– відкритість – здатність середовища взаємодіяти з зовнішніми інституціями, громадами, ветеранськими організаціями;

– варіативність – різноманіття форм, методів і форматів навчання;

– гуманістичність – ціннісне спрямування на людину, її гідність, права, свободи, потреби та психологічний добробут;

– динамічність – постійний розвиток та самооновлення середовища відповідно до змін у соціальній політиці щодо ветеранів війни;

– інтерактивність – активне залучення здобувачів вищої освіти в роботу, підтримка практикоорієнтованих, симуляційних, діалогових, тренінгових технологій;

– комунікативність – наявність відкритих каналів спілкування, сприятливої комунікативної атмосфери;

– персоналізованість – урахування індивідуальних ресурсів, життєвого досвіду, професійних очікувань кожного здобувача вищої освіти;

– пластичність – здатність освітнього середовища змінюватися залежно від соціальних викликів, потреб здобувачів вищої освіти, специфіки професійної діяльності;

– полісуб'єктність – участь у формуванні середовища різних груп: викладачів, здобувачів вищої освіти, стейкхолдерів, ветеранів війни та членів їх сімей;

– практикоорієнтованість – спрямування освітнього процесу на реальні професійні задачі;

– синергетичність – взаємне підсилення всіх складників середовища;

технологічність – забезпечення освітнього середовища сучасними цифровими, інформаційними, тренінговими та діагностичними інструментами;

– цілісність – інтегрованість усіх його елементів (змісту, технологій, взаємин, ресурсів), що утворюють єдину логіку професійної підготовки.

Далі зосередимо увагу на елементах середовищного компонента системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей, їх ми виокремлюємо б.

1. *Навчальне середовище* – професорсько-викладацький склад кафедри, гарант ОП, едвайзер групи, бази навчальних та виробничих практик, адміністрація ЗВО, рада молодих учених, органи студентського самоврядування, центр розвитку кар'єри, інформаційний, інклюзивний центр, центр психологічного відновлення та адаптації, центр ветеранського розвитку.

2. *Масмедійне середовище* – інформаційний центр закладу вищої освіти, медіаресурси громади, комунікації громадських організацій.

3. *Юнацько-молодіжне середовище* – здобувачі вищої освіти, органи студентського самоврядування, рада молодих учених і здобувачів, громадські організації, професійні спільноти, волонтерські рухи, міжособистісні та кроскультурні зв'язки, міжнародні обміни, програми мобільності.

4. *Інформаційно-інформатизаційне середовище* – інформаційний центр закладу вищої освіти, програми академічної мобільності (онлайн-форми), комунікаційні мережі, які забезпечують взаємодію закладу вищої освіти з соціальними інституціями, центр розвитку кар'єри, кроскультурні зв'язки (онлайн-взаємодія).

5. *Просторово-локалізаційне середовище* – територіальна громада, бази навчальних і виробничих практик, різнопрофільні соціальні інституції, волонтерські організації, громадські простори, центри підтримки й реабілітації, що мають фізичні локації.

6. *Культурно-естетичне середовище* – центр культури та дозвілля, різнопрофільні соціальні інституції, громадські організації, які здійснюють культурно-просвітницьку діяльність, подієві культурні простори громади, в яких заклад вищої освіти взаємодіє з партнерами.

Дискусія. Університети стикаються з новими викликами, які чинять зростаючий тиск на розвиток на-

вчального середовища. Багато з цих викликів пов'язані із застосуванням нових педагогічних підходів, швидким розвитком освітніх технологій, диверсифікацією нетрадиційних студентських груп, які потребують гнучких курсів, та зростаючими очікуваннями щодо навичок, необхідних у поточному та майбутньому трудовому житті (Valtonen & Hirsto, 2021, с. 382–383).

Важливо зазначити, що освітнє середовище – це активний чинник формування професійної компетентності; цілісний механізм впливу на особистісний та професійний розвиток майбутнього фахівця соціальної сфери, який буде працювати з ветеранами війни та членами їх сімей. На відміну від традиційних підходів, в яких середовище розглядалося переважно як сукупність зовнішніх умов, у представленому дослідженні воно інтерпретується як інтегративний освітньо-практичний простір, що функціонує на засадах взаємодії, динамічності та відкритості. Такий підхід корелює з ідеями В. Сухомлинського щодо ролі середовища як посередника розвитку особистості, а також із концепціями сучасних дослідників, які підкреслюють його системний і поліфункціональний характер.

У підготовці фахівців до роботи з ветеранами війни освітнє середовище має свою вагу через специфіку цільової групи. Ветерани війни перебувають у складному життєвому контексті, який поєднує досвід бойових дій, психологічні трансформації, соціальну реадaptaцію, взаємодію з різними інституціями. Відтак підготовка майбутніх фахівців не може бути відірваною від цього контексту. Середовищний підхід забезпечує можливість моделювання умов, максимально наближених до реальної професійної діяльності (формує практикоорієнтовані компетентності). У цьому аспекті результати дослідження доповнюють напрацювання науковців, які розглядають освітнє середовище як інструмент професійної соціалізації та набуття досвіду діяльності.

Результати дослідження розширюють чинні наукові підходи через деталізацію структурної моделі середовищного компонента системи професійної підготовки. Запропоноване виокремлення різних видів середовища (навчального, родинно-сімейного, масмедійного, юнацько-молодіжного, інформаційно-інформатизаційного, просторово-локалізаційного та культурно-естетичного) дозволяє більш глибоко розкрити механізми впливу на формування професійної компетентності. На відміну від узагальнених моделей, представлених у працях І. Васківської, Л. Панченко, у даному дослідженні зроблено акцент на їх взаємозв'язку та взаємодоповнюваності в контексті підготовки саме фахівців соціальної сфери.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у конкретизації властивостей освітнього середовища з урахуванням специфіки професійної підготовки фахівців соціальної сфери. Запропонований перелік властивостей (адаптивність, відкритість, варіативність, гуманістичність, динамічність, інтерактивність, комунікативність, персоналізованість, пластичність, полісуб'єктність, практикоорієнтованість, синергетич-

ність, технологічність, цілісність) конкретизує їх у контексті роботи з ветеранами війни.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленням та конкретизацією окремих аспектів середовищного підходу. Можливим це буде через емпіричне дослідження ефективності різних моделей освітнього середовища у формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери.

Висновки. Проведений аналіз дає змогу стверджувати, що середовищний компонент є концептуальною основою побудови сучасної моделі професійної підготовки фахівців соціальної сфери.

Різноманіття трактувань поняття «освітнє середовище» у сучасній науковій літературі засвідчує складність і багатомірність цього феномена. Узагальнення підходів дозволило інтерпретувати освітнє середовище як інтегративний освітньо-практичний простір, в якому професійна готовність майбутнього фахівця формується шляхом занурення в систему соціальних зв'язків, регулятивних чинників, цінностей і можливостей, що забезпечують підґрунтя для його ефективної практичної діяльності

Використання середовищного підходу у професійній підготовці фахівців соціальної сфери забезпечує комплексне формування необхідних компетентностей та сприяє гармонійному професійному розвитку майбутніх соціальних працівників і соціальних педагогів. Даний підхід дозволяє створити таке навчальне середовище, в якому здобувачі вищої освіти набувають практичного досвіду через активну взаємодію з соціальними інститутами, громадами та професійними спільнотами, вчать критично мислити, приймати ефективні рішення, застосовувати різноманітні технології соціальної роботи відповідно конкретного контексту та запиту клієнта.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баль А. Середовищний підхід у вихованні особистості. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2014. № 50. С. 161–165.

2. Братко М. В. Теоретичні і методичні засади управління професійною підготовкою фахівців в освітньому середовищі університетського коледжу : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04, 13.00.06 / Братко Марія Василівна. Київ : Київ. ун-т. ім. Б. Грінченка, НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти», 2018. 598 с.

3. Васківська Г. О. Освітнє середовище як чинник формування життєпростору старшокласників. *Theoretical foundations of modern science and practice: abstracts of XI International Scientific and Practical Conference*. Melbourne, Australia. 2020. Pp. 191–193.

4. Караман О. Л. Теорія і методика соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми засудженими в пенітенціарних закладах України : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05 / Караман Олена Леонідівна. Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 570 с.

5. Коваль М. С., Кусій М. І. Завдання та властивості інформаційно-освітнього середовища закладу вищої освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр.* Київ ; Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2021. Вип. 60. С. 247–255.

6. Кривошей К. Педагогічні умови у структурі сучасної наукової парадигми вищої освіти. *Наука і освіта : наук.-практ. журнал*. 2025. № 2. С.79–86. <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2025-2-10>

7. Міхелі С. Педагогічні ідеї В.О. Сухомлинського як концептуальна основа особистісно орієнтованого підходу. *Початкова школа*. 2003. № 9 С. 5-11.

8. Полякова Г. Розвиток середовищного підходу у вищій освіті в умовах глобальних змін. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 4. С. 186-199. DOI 10.24139/2312-5993/2018.04/186-199

9. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підруч. Київ: Грамота, 2012. 504 с.

10. Системність психологічного знання на сучасному етапі його розвитку: монографія / [Г.О. Балл, Н.А. Бастун, О.В. Губенко, В.В. Депутат, О.В. Завгородня, В.О. Медінцев, Т.А. Російчук, Є.В. Степура] ; за ред. О.В. Завгородньої. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2017. 277 с.

11. Товканець Г. В. Наукові підходи до формування педагогічної культури майбутнього вчителя. *Науковий вісник Мукачівського державного університету, Серія «Педагогіка та психологія»*, 2017. № 1 (5). С. 87–92

12. Ярошинська О. О. Проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи: монографія. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2014. 456 с.

13. Papaioannou G., Volakaki M.-G., Kokolakis S., Vouyioukas D. Learning spaces in higher education: A state-of-the-art review. *Trends in Higher Education*, 2023. № 2(3). P. 526–545. <https://doi.org/10.3390/higheredu2030032>.

14. Valtonen T., Leppänen U., Hyypiä M., Kokko A., Manninen J., Vartiainen H., Sointu E., Hirsto L. Learning environments preferred by university students: a shift toward informal and flexible learning environments. *Learning Environments Research*, 2021. № 24 (3). P. 371–388. <https://doi.org/10.1007/s10984-020-09339-6>.

REFERENCES

1. Bal, A. (2014). Seredovyschnyi pidkhd u vykhovanni osobystosti [Environmental approach in personality education]. *Psykhologo-pedahohichni problemy silskoi shkoly*, 50, 161–165 [in Ukrainian].

2. Bratko, M. V. (2018). *Teoretychni i metodychni zasady upravlinnia profesiinoiu pidhotovkoiu fakhivtsiv v osvithnomu seredovyschii universytetskoho koledzhu* [Theoretical and methodological foundations of managing professional training of specialists in the educational environment of a university college]. *Doctor's thesis*. Kyiv : Kyiv. un-et imeni B. Hrinchenka, NAPN Ukrainy, DVNZ "Universytet menedzhmentu osvity" [in Ukrainian].

3. Vaskivska, H. O. (2020). Osvitnie seredovyschche yak chynnyk formuvannia zhyttieprostoru starshoklasnykiv [Educational environment as a factor in shaping the life space of senior students]. In *Theoretical foundations of modern science and practice: Abstracts of the XI International scientific and practical conference*. Melbourne, Australia, 191–193 [in Ukrainian].

4. Karaman, O. L. (2013). *Teoriia i metodyka sotsialno-pedahohichnoi roboty z nepovnolitnimy zasudzhenymy v penitentsiarnykh zakladakh Ukrainy* [Theory and methodology of socio-pedagogical work with juvenile offenders in penitentiary institutions of Ukraine]. *Doctor's thesis*. Luhansk : DZ "LNU imeni Tarasa Shevchenka" [in Ukrainian].

5. Koval, M. S., & Kusii, M. I. (2021). Zavdannia ta vlastyvoli informatsiino-osvitnoho seredovyschcha zakladu vyshchoi osvity [Tasks and properties of the information and educational environment of a higher education institution]. *Suchasni informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovitsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy* [Modern Information Technologies and Innovative Teaching Methods in Training Specialists: Methodology, Theory, Experience, Problems], 60, 247–255 [in Ukrainian].
6. Kryvoshei, K. (2025). Pedagogichni umovy u strukturi suchasnoi naukovoï paradyhmy vyshchoi osvity [Pedagogical conditions in the structure of the modern scientific paradigm of higher education]. *Nauka i osvita* [Science and Education], 2, 79–86. <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2025-2-10> [in Ukrainian].
7. Mikheli, S. (2003). Pedagogichni idei V. O. Sukhomlynskoho yak kontseptualna osnova osobystisno oriietovanoho pidkhodu [Pedagogical ideas of V. O. Sukhomlynskyi as a conceptual basis of a personality-oriented approach]. *Pochatkova shkola* [Primary School], 9, 5–11 [in Ukrainian].
8. Poliakova, H. (2018). Rozvytok seredovyschnoho pidkhodu u vyshchii osviti v umovakh hlobalnykh zmin [Development of the environmental approach in higher education under global changes]. *Pedagogichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii* [Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies], 4, 186–199. DOI 10.24139/2312-5993/2018.04/186-199 [in Ukrainian].
9. Savchenko, O. Ya. (2012). *Dydaktyka pochatkovoï osvity* [Didactics of primary education]. Kyiv: Hramota [in Ukrainian].
10. Zavorodnia, O. V. (Ed.). (2017). *Systemnist psykholohichnoho znannia na suchasnomu etapi yoho rozvytku* [Systematicity of psychological knowledge at the present stage of its development]. Kyiv : Vydavnychi Dim “Slovo” [in Ukrainian].
11. Tovkanets, H. V. (2017). Naukovi pidkhody do formuvannia pedahohichnoi kultury maibutnoho vchytelia [Scientific approaches to the formation of pedagogical culture of a future teacher]. *Naukovi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. Serii: Pedahohika ta psykholohiia* [Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series: Pedagogy and Psychology], 1(5), 87–92 [in Ukrainian].
12. Yaroshynska, O. O. (2014). *Proektuvannia osvitnoho seredovyschcha profesiinoï pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovoï shkoly* [Designing the educational environment for professional training of future primary school teachers]. Uman: FOP Zhovtyi O. O [in Ukrainian].
13. Papaioannou, G., Volakaki, M.-G., Kokolakis, S., Vouyioukas, D. (2023). Learning spaces in higher education: A state-of-the-art review. *Trends in Higher Education*, 2(3), 526–545. <https://doi.org/10.3390/higheredu2030032> [in English].
14. Valtonen, T., Leppänen, U., Hyypiä, M., Kokko, A., Manninen, J., Vartiainen, H., Sointu, E., Hirsto L. Learning environments preferred by university students: a shift toward informal and flexible learning environments. *Learning Environments Research*, 2021, 24 (3), 371–388. <https://doi.org/10.1007/s10984-020-09339-6> [in English].

Olesia Tovstukha,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Psychology,
State Institution “Luhansk Taras Shevchenko National University”,
2, Viktora Novikova Str., Lubny, Ukraine,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7998-1208>

ENVIRONMENTAL COMPONENT OF THE SYSTEM OF PROFESSIONAL TRAINING OF SOCIAL WORK SPECIALISTS FOR WORK WITH WAR VETERANS

This research provides a theoretical substantiation of the essence of the environmental component within the system of professional training of social work specialists for working with war veterans. The relevance of the study is determined by contemporary social challenges associated with the need to prepare social professionals capable of facilitating the effective readaptation of war veterans to civilian life.

Modern scientific approaches to understanding the concept of “educational environment” are analyzed, and it is defined as an integrative educational and practical space within which the professional readiness of future specialists is formed through their involvement in a system of social interactions, values, and practices.

The main properties of the educational environment in training specialists to work with war veterans are identified, including adaptability, openness, variability, humanistic orientation, dynamism, interactivity, communicativeness, personalization, plasticity, multi-subjectness, practice orientation, synergeticity, technologicality, and integrity. It is substantiated that these characteristics ensure the effectiveness of professional training oriented toward the real needs of the target group.

A structural model of the environmental component is proposed, which includes the following types of environment: educational, family, mass media, youth, information and digital, spatial-local, and cultural-aesthetic environments. Their content and role in the formation of professional competencies of future social work specialists are revealed. Particular attention is paid to the interaction between higher education institutions and social institutions, communities, non-governmental organizations, and other stakeholders as a necessary condition for effective training.

Key words: environmental approach, educational environment, educational process, structural components of the environment, professional training, social work, social work specialists, war veterans.

Дата першого надходження статті до видання: 06.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 21.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026